

Міністерство освіти й науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничий факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

з теми: **«БАСЕЙН РІЧКИ ДЗВІНКА: ПРИРОДНІ КОМПЛЕКСИ,
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ, ПРОБЛЕМИ.»**

Виконав: студент 2 курсу
Geo1-M17z групи
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
за освітньою програмою Географія
Когутяк Василь Михайлович

Керівник:
Чернюк Г. В., кандидат географічних наук, доцент

Рецензент:
Касіяник І. П., кандидат географічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2018 року

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ЛАНДШАФТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	7
1.1. Поняттєво-термінологічний апарат.....	7
1.2. Поняття ландшафту та підходи до його трактування.....	8
1.3. Класифікація та структура природно-територіальних комплексів (ПТК).....	10
1.4. Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях.....	17
РОЗДІЛ 2. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА БАСЕЙНУ	
РІЧКИ ДЗВІНКА.....	23
2.1. Тектоніко-геологічна будова.....	23
2.2. Рельєф.....	25
2.3. Клімат. Гідрологічні особливості території.....	27
2.4. Ґрунтовий покрив	30
2.5. Біотичні компоненти.....	31
РОЗДІЛ 3. ПРИРОДНІ КОМПЛЕКСИ ТА ЛАНДШАФТНА	
СТРУКТУРА БАСЕЙНУ РІЧКИ ДЗВІНКА.....	34
3.1. Заплавно-руслові місцевості.....	34
3.2. Терасові місцевості	37
3.3. Схиліві місцевості.....	38
3.4. Вододільні місцевості.....	39
РОЗДІЛ 4. ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ГЕОЕКОЛОГІЧНИЙ	
СТАН БАСЕЙНУ РІЧКИ ДЗВІНКА.....	41
4.1. Водогосподарський та промисловий вплив.....	41
4.2. Селитебне використання.....	43

4.3. Сільськогосподарський вплив.....	44
4.4. Рекреаційний, лісогосподарський та природоохоронний вплив на басейн річки.....	45
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
ДОДАТКИ	

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ПТК – природно-територіальні комплекси

ГІС – геоінформаційні системи

с/г – сільське господарство

ДП ВАТ – дочірнє підприємство відкритого акціонерного товариства

НПП – національний природний парк

ВСТУП

Актуальність теми. Ландшафтознавчі дослідження долино-річкових комплексів території річки Дзвінка є важливими, оскільки вони майже не здійснювались через відсутність місцевих спеціалістів даної галузі.

Шляхом вивчення ландшафтів річки Дзвінка можна встановити морфологічну структуру, вивчити показники динаміки геокомплексів, геолого-геоморфологічних, гідрокліматичних і ґрунтово-рослинних особливостей території, обґрунтувати раціональне природокористування, а також краще пояснити географію як навчальну дисципліну в школі шляхом краєзнавчих досліджень.

Необхідною умовою нормованого розвитку, збереження і збагачення ландшафтів є постійний догляд за ними, територіальна організація, адаптована до їх структури, динаміки, з регульованим природокористуванням.

Зазначені проблеми висвітлено у працях Л. П. Царика, П. Л. Царика, В. О. Гереновича, К.І. Геренчука, Т.Л. Андрієнко, І.Є. Журби, Ф.Я. Кіпача, М.Р. Питуляк і М.В. Питуляка, Г.С. Гільберг, О.Л. Лясоти, З.М. Герасимів та інших.

Метою дослідження є вивчення басейну р. Дзвінка для оптимізації шляхів природокористування та оцінки антропогенного впливу на територію.

Для досягнення запропонованої мети нами були поставлено такі **завдання:**

- проаналізувати сучасні теоретико-методологічні засади ландшафтних досліджень;
- охарактеризувати основні фізико-географічні умови досліджуваної території;
- визначити домінуючі природно-територіальні комплекси та ландшафтну структуру басейну річки Дзвінка;
- встановити головні форми природокористування та висвітлити

особливості господарського впливу на басейн річки Дзвінка.

Об'єкт дослідження – басейн річки Дзвінка.

Предмет дослідження – особливості просторової структури ПТК та антропогенна модифікація річки Дзвінка.

Методи дослідження: бібліографічний – опрацювання літератури щодо запропонованої тематики; картографічний – вивчення закономірностей просторового розміщення природних об'єктів, ландшафтної структури річки; спостереження – дослідження явищ, об'єктів природи в польових умовах (вивчення долини річки).

Практичне значення: даний матеріал може бути використаний студентами, магістрантами природничо-географічних факультетів вищих навчальних закладів, а також учителями і фахівцями з питань вивчення ландшафтної структури малих річок та при створенні великомасштабних ландшафтознавчих карт Тернопільської області.

Апробація: результати даної роботи були представлені на науковій конференції студентів та магістрантів за результатами науково-дослідної роботи (м. Кам'янець-Подільський, 22.11.2018 р.).

Структура роботи: робота складається зі змісту, вступу, 4-х розділів, висновків, списку використаних джерел, та додатків. Загальний обсяг роботи становить 55 сторінок.

ВИСНОВКИ

Отже, після проведених нами досліджень вивчення ландшафтної структури річки Дзвінка можемо зробити наступні висновки:

1. Опрацьовано знайдені літературні джерела стосовно запропонованої теми. Вивченням ландшафтної структури басейну р. Дзвінка та суміжних територій займалися К.І. Геренчук, М.М. Койнова, Л.І. Воропай, М.Н. Куниця, К.І. Геренчук, А.М. Маринич, В.М. Пашенко, П.Г. Шищенко, А.М. Маринич, Г.О. Пархоменко, О.М. Петренко, П.Г. Шищенко. Аналіз останніх наукових досліджень свідчить, що питання вивчення ландшафтної структури Дзвінки залишається до кінця не дослідженим. У літературі недостатньо вивчено особливості природи території, яку займає річка Дзвінка. Це спонукало глибше й детальніше вивчити та дослідити дану проблему.

2. Термін «ландшафт» не має єдиного визначення, найчастіше його трактують як складний природно-географічний комплекс, в якому всі основні компоненти: рельєф, клімат, вода, ґрунти, рослинність і тваринний світ знаходяться у великій та складній взаємодії, утворюючи однорідну за умовами розвитку нерозривну систему. Існують різні класифікації ландшафтів, серед них можна виділити типологічну і регіональну класифікацію ландшафтів. Для того щоб краще вивчити досліджувану територію варто розглядати різноманітні класифікації ландшафтів.

3. Дзвінка бере початок із заболоченої місцевості, що знаходяться на території села Іване-Пусте та впадає в Дністровське водосховище на висоті 127 м, відповідно є лівою притокою Дністра. Довжина річки – 18 км, площа басейну – 63,3 км². У тектонічному відношенні територія знаходиться в межах Волино-Подільської плити. Рельєф поверхні різноманітний. Територія належить до помірно-континентальної області кліматичної зони помірних широт. Мікроклімат формується під впливом особливостей рельєфу Товтрового кряжу та локальних понижень лівих терас Дністра. Ґрунти сформувались на лесових

породах і вапняках, переважно це ясно-сірі опідзолені і сірі опідзолені ґрунти. Тваринний та рослинний світ містить типові, рідкісні та ендемічні види.

4. У ландшафтній структурі наявні такі види місцевостей: вододіли, тераси, схили, заплави, русло. Дзвінка має вторинний вододіл. Поверхневий вододіл проходить по горбистій місцевості. У межах річки виділяють три тераси, утворені внаслідок акумулятивної та ерозійної діяльності води. Схили долини круті, терасовані, у пониззі – прямовисні, сильно розчленовані балками і ярами. Заплава на річці Дзвінка сформувалися внаслідок бокової ерозії річища через дію алювіальних відкладів, має рівнинний характер та є сегментною. Річкове русло здебільшого звивисте, меандруюче, для нього характерним є наявність рукавів, приток, стариць.

5. Оцінюючи сучасний стан басейну річки Дзвінка, необхідно враховувати такі її особливості:

- Дзвінка є джерелом живлення р. Дністра, тому її збереження має важливе значення для захисту водних ресурсів від виснаження;

- на водозборах річки розміщуються населені пункти (села Іване-Пусте, Михайлівка, Дзвинячка, Латківці, Урожайне, Дзвенигород Борщівського району, Тернопільської області), промислові об'єкти (кар'єри будівельного каміння та піску), сільськогосподарські землі, що визначає народногосподарське значення річки;

- внаслідок незначної довжини Дзвінка чутлива до видів господарської діяльності, що позначається на водному режимі території.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арманд Д.Л. Наука о ландшафте: Основы теории и логикоматематические методы. – М.: Мысль, 1975. – 287 с.
2. Водний фонд Хмельницької області: Довідник – Хмельницький, 2007. – 86 с.
3. Водне господарство в Україні / За ред. А.В. Яцика, В.М. Хорєва. – К.: Генеза, 2000. – 456 с.
4. Водные ресурсы: рациональное использование (под ред. Ушакова Е.П.) – М.: Экономика, 1987. – 126 с.
5. Воловик В.М. Ландшафтознавство: курс лекцій. – Вінниця, 2007. – 204 с.
6. Воропай Л.И. Роль антропогенного фактора в развитии географической оболочке. – Черновцы: ЧГУ, 1975. – 74 с.
7. Воропай Л.И. Антропогенные процессы, их роль в формировании территориальной географической структуры // Физическая география и геоморфология. – К., 1986. – Выш. С. 33.
8. Воропай Л.И., Куница Н.А., Куница М.Н. Селитебные геосистемы физико-географических районов Подолии. – Черновцы: ЧГУ, 1982. – 90 с.
9. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України. –Вінниця: Арбат, 1998. – 292 с.
10. Денисик Г.І. Природнича географія Поділля. – Вінниця: Еко Бізнес Центр, 1998. – С.74–80.
11. Денисик Г.І., Воловик В.М. Нариси з антропогенного ландшафтознавства: Навчальний посібник. – Вінниця: Гіпапіс, 2001 – 172 с.
12. Державний стандарт України (ДСТУ 3517-97) Гідрологія суші. Терміни та визначення основних понять. – К.: Держстандарт України, –1997. – 115 с.
13. Дроздов К.А. Проблемы систематики антропогенных ландшафтов (локальный уровень исследований // Антропогенные ландшафты: структура,

- методы и прикладные аспекты изучения. Сб. науч. тр. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1988. – С. 89-95.
14. Географічна енциклопедія України: В 3 т. / Під. Ред. О. М.Маринич. – К., 1989.– Т.1. – 416 с.
 15. Геренчук К. И. Геоморфология Подолии. – Уч. зап. Черновицкого ун-та, серия гео-лог.-географ. наук, 1950, т. 8, вып. 2. – 76 с.
 16. Геренчук К. И. Подольские толтры. – Изв. ВГО, 1949, – С.78-81.
 17. Гуцуляк В.М. Основы ландшафтознaвства: Навчальний посібник. – Київ: НМК ВО, 1992. – 60 с.
 18. Гуцуляк В.М. Оцінка екологічної ситуації в ландшафтних комплексах: у 4-х т. – К.: ВГЛ Обрії, 2004. – Т. 1. – С. 193-199.
 19. Исаченко А.Г. Ландшафт как предмет человеческого воздействия // Изв. Всесоюз. Геогр. о-ва. – 1974. – Т. 106. – Вып. 5.– С. 361–371.
 20. Исаченко А.Г. Ландшафтоведение и физико-географическое районирование. М.: Высшая школа, 1991. – 366 с.
 21. Исаченко А.Г. Система основных понятий современного ландшафтоведения // География и современность: Сб. статей. – Л.: Изд-во Ленинград, ун-та, 1982, – С. 17–50.
 22. Исаченко А.Г. Теория и методология географической науки. М.: АСАДЕМА, 2004. – 396 с.
 23. Калесник С.В. Современное состояние учения о ландшафтах // Материалы к III съезду Географического общества СССР. – Л.: Б. и.,1959.–17 с.
 24. Ковальчук С., Любінська Л., Сорочан Ю. Водні багатства Хмельниччини. – К., 1992. – 164 с.
 25. Голованов А. И., Кожанов Е. С., Сухарев Ю. И. Ландшафтоведение. — М.: Колос С, 2005. – 216 с.

26. Край Кам'янецький. Документально-публіцистичне видання // За ред. колегією Кульчицького Е.Є., Гладченка П.М., Трубчанінова С.В.: Кам'янець-Подільський «Оіюм», 2006. – 120 с.
27. Круцкевич М. М. Про рослинність степових схилів подільських товтр в межах Хмельницької області. – В кн. Наукові праці Кам'янець-Подільського с.-г. ін-ту. т. 4. К.,1961. – 121с.
28. Куковиця Г. С. Рідкісні ендемічні та реліктові види Подільського Придністров'я. – В кн.: Охорона природи та раціональне використання природних ресурсів. – К.: Наукова думка, 1970. – 66 с.
29. Куница Н. А. Фауна, условия образования и возраст террасовых отложений Среднего Днестра.– В кн.: Тезисы докладов XX научной конференции. Черновцы, 1964. – 156 с.
30. Куница М. О. Антропогенні відклади Подільського Придністров'я. – У кн.: Матеріали наукової конференції по вивченню та використанню продуктивних сил Поділля, вип. 1. Вид-во Львів. ун-ту, 1966. –173 с.
31. Кучерук А. Д. Карст Подолья. – К.: Наукова думка, 1976. – 80 с.
32. Літопис природи НПП «Подільські Товтри». Том 11. – Кам'янець-Подільський, 2008. – 300 с.
33. Мамай И.И. Динамика ландшафтов. М.: МГУ, 1992. – 166 с.
34. Малі річки України: Довідник / А.В. Яцик, Л.Б. Бишовець, Є.О. Богатов та ін. – К.: Урожай, 1991, – 127 с.
35. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. Підручник. – К.: Знання, 2003. – 479 с.
36. Мильков Ф.Н. Физическая география: учение о ландшафтах и географические закономерности. – Воронеж: Изд-во Воронеж, ун-та. 1986. – 327 с.
37. Мильков Ф. Н. Человек и ландшафты: очерки антропогенного ландшафтоведения. – М.: Мысль, 1973. – 224 с.

38. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства: курс лекцій для студентів географічних спеціальностей педагогічних вищих навчальних закладів. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. – 184 с.
39. Міллер І.І. Петлін В.М., Мельник Д.В. Ландшафтознавство: теорія і практика: Навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛПГУ, 2002. – 172 с.
40. Николаев В.А. Проблемы регионального ландшафтоведения. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1979. – 160 с.
41. Охрана ландшафтов: Толковый словарь / Под вед. В.С.Преображенского. – М.: Прогресс, 1982. – 272 с.
42. Петлін В.М. Закономірності організації ландшафтних фацій. – Одеса: Маяк, 1998. – 240 с.
43. Природа Хмельницької області / За ред. К.І. Геренчука – Львів: Вища школа. Вид-во при Львів ун-ті, 1980. – 152 с.
44. Солнцев Н.А. Учение о ландшафте (избранные труды). – М.: 2001. – 384 с.
45. Свынко И. М. О связи овражно-балочной и речной сети Волыно-Подольской возвышенности с тектонической трещиноватостью пород. – Физическая география и геоморфология, 1977, вып. 17. – 125 с.
46. Хаєцький Г.С. Внутрішньоаквальна ландшафтна структура антропогенних водних об'єктів Поділля // Вінниця – Воронеж: Гіпаніс, 2003. – С. 129 – 133.
47. Цегельнюк П.Д. Дністровський опорний розріз силуру // Стратиграфія УРСР. – Т. IV. – Ч. 1. Силур. – К.: Наук. Думка, 1974. – С. 63–110.
48. Шищенко П.Г. Прикладная физическая география. – К.: Вища школа, 1988. – 192 с.
49. Щербань М.І. Кліматичні ресурси Поділля і їх використання: матеріали наукової конференції. Вид-во Львів. ун-ту, 1966. – 78 с.
50. Юренков Г.И. Основные проблемы физической географии и ландшафтоведения. – М.: Высш. шк., 1982. – 216 с.